

THE IMAGE OF GEORGIA ON THE PAGES OF THE “UKRAINIAN HISTORICAL JOURNAL” IN POST-STALIN PERIOD

B. Novak

PhD student of the Department of History,
National University of “Ostroh Academy”
2, Seminarska Str., Ostroh, 35800, Ukraine
nowak161092@gmail.com

This paper is focused on the Georgian themes that fell into the “Ukrainian Historical Journal” (UHJ) in the Soviet period, and attempts to construct the image of this Transcaucasian country, which appeared in the post-Stalin era’s Ukrainian historiography. Publications (15) devoted to “Georgian” subjects in the official printed matter of historians of the Soviet Ukraine from 1966 to 1972 give a chance to obtain a generalizational picture of Georgia that existed in the Ukrainian Soviet historiography in this period. The source of the research was the publication of both Ukrainian and Georgian authors (not always historians), which deals with a variety of issues (not always directly historical). The articles, notes, reviews are devoted to the Ukrainian-Georgian historical and cultural ties, important events of the “common” history, as well as their personalities and historiography issues. The author comes to the conclusion that the image of Georgia on the pages of the UHJ was very unclear and fragmented. The main topics of the publications mentioned were: the joint struggle of the Georgian and Ukrainian people against the autocracy, the revolutionary struggle, the 1930s socialist competitions and, of course, the Great Patriotic War. The symbols of “Georgianity” were Shota Rustaveli and David Guramishvili, but they also had their Soviet interpretation. Soviet historians had to study the laws of the development of friendship formed in the eternal

© 2019 B. Novak; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The Oriental Studies*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

struggle against social and national pressure. The UHJ published materials that were in line with the concept of predeterminedness of the existence of the USSR, the memorable friendship, etc. The history of Georgia on the pages of the Ukrainian periodical is presented exclusively through the prism of Ukrainian-Georgian fraternal relations, which were deduced from the times of the Kyiv Rus and the Georgian relations with the Zaporozhian Cossacks. The author does not bypass the fact that Georgian researchers more often appear in Ukrainian periodical than their Ukrainian counterparts. However, for the first time in the history of Ukrainian historiography, the Ukrainian-Georgian relations were considered at the level of relations between the two republics, and in their own publications, it is extremely rare to indicate the leading role of the Russian people in the “friendly” family of the peoples of the USSR.

Keywords: Georgia, historiography, “Ukrainian Historical Journal”, image

Б. С. Новак

ОБРАЗ ГРУЗІЇ НА СТОРІНКАХ “УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ЖУРНАЛУ” В ПІСЛЯСТАЛІНСЬКУ ДОБУ

В українській гуманітаристиці загалом, і в українській історіографії зокрема, кавказознавча проблематика перебуває на маргінесі. Причини такої ситуації варто шукати в історії української науки і орієнталістики зокрема. Попри однозначно позитивні зрушення в 20-х роках ХХ ст. в напрямку становлення власне українських студій Сходу, сама історія діяльності сходознавчих установ і організацій (Візантологічна комісія, Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства та ін.) – це значною мірою історія про те, чого не вдалося зробити. Починання українських науковців (навіть цілком лояльних і “радянських”) були перекреслені сталінською політикою початку 30-х років. Саме в сталінські часи були закладені основи офіційного бачення історії і створені історичні й політичні концепції (“злиття націй”, “давньоруська народність”, “провідна роль російського народу” і т. д.), які з більшим чи меншим успіхом проіснували до розпаду Радянського Союзу. У межах цих концепцій радянські вчені-гуманітарії повинні були висвітлювати історію, культуру, національні взаємини в СРСР і обслуговувати чинний політичний режим. Після смерті Сталіна і проголошення Микитою Хрущовим нового політичного курсу, безпосередньо пов’язаного з критикою “культу особи”, відбулось послаблення ідеологічного тиску, що не могло не позначитись на ситуації в радянській науці.

У післясталінський період нове звучання отримала і кавказька тематика, яка знайшла своє відображення в тому числі і на сторінках провідного історичного видання в УРСР – “Українського історичного журналу” (далі УІЖ). У цьому дослідженні ми зосередимо свою увагу на грузинських сюжетах, які потрапили до УІЖ в радянський період і прагнемо сконструювати образ цієї закавказької країни, який постав в українській історіографії післясталінської доби. На нашу думку, “зріз” публікацій, присвячених “грузинській” тематиці, в офіційному друкованому органі істориків радянської України допоможе нам отримати узагальнююче уявлення про Грузію, яке існувало в українській радянській історіографії у вказаний період.

У цій статті використано результати досліджень сучасних українських історіографів Ірини Колесник [Колесник 2015], Віталія Яремчука [Яремчук 2009, 2017], Олександра Удод [Удод 2012], які присвячені історії української історичної науки в радянський період, а також теоретичним проблемам історіографії. Джерельну базу дослідження складають публікації в УІЖ, присвячені грузинській тематиці.

Окрему увагу слід звернути на поняття “образ” в історіографії. Один із словників подає таке визначення: образ – результат реконструкції об’єкта в свідомості людини, поняття, яке є невід’ємним елементом філософських, психологічних, соціологічних, естетичних та інших дискурсів [Історіографічний... 2004, 179]. Як відзначає О. Удод, цей термін характеризується пластичністю та мінливістю, що дозволяє досить вільно вживати зазначену дефініцію в інструментальному плані, кардинально змінювати ракурс висвітлення незалежно від ступеня загальності тієї чи іншої дослідницької проблематики та навіть грати різноманітними смислами [Удод 2012, 15]. Така гнучкість цього терміну, по суті, дозволяє суб’єкту дослідження самому визначати зміст цього поняття. В нашому випадку говоримо про історіографічний образ Грузії на сторінках УІЖ, який сформувався в радянський період. Головним чином, цей образ формують публікації як українських, так і грузинських авторів (не завжди істориків), присвячені різноманітній проблематиці (не завжди безпосередньо історичній). Це – статті, замітки, огляди та рецензії, присвячені українсько-грузинським історичним і культурним зв’язкам (у цьому контексті окремо

висвітлювалися революційні події 1917 року та громадянської війни, питання соціалістичного будівництва та події Другої світової війни), а також окремим персоналіям та проблемам історіографії. Всі ці опубліковані матеріали на сторінках українського історичного видання формують якщо і неповний, то принаймні офіційний, домінуючий і “правильний” образ Грузії.

Переважна більшість публікацій, в яких звучала грузинська тематика, припадають на час проведення сесій з українсько-грузинських історичних зв’язків, які проходили тричі: в 1967 р. у Тбілісі, в 1969 р. в Києві і в 1972 р. в Батумі [Яремчук 2009, 120]. Це період “мікроренесансу” в українській історичній науці і культурі, пов’язаного із загальним політичним кліматом в СРСР, і, головним чином, із часом перебування на посаді першого секретаря ЦК КП України Петра Шелеста. За словами І. Колесник, цей проміжок часу відмічений пожвавленням культурного й інтелектуального рухів активного українства, що між іншим призвело до легітимізації ознак українського історіописання [Колесник 2015, 169].

У контексті нашого дослідження варто згадати про постанову ЦК КП(б)У від 29 серпня 1947 “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР”. Рішення ЦК КП(б)У було спрямоване на придушення будь-яких виявів вільнодумства в українській історичній науці. У документі йшлося про те, що історію України потрібно розглядати не ізольовано, у тісному зв’язку з історією російського, білоруського та інших народів Радянського Союзу. Українським історикам також закидали, що вони ігнорують вплив революційних центрів (де поряд із Ленінградом, Москвою та Баку було названо Тбілісі) на боротьбу українського народу за соціальне і національне визволення [Рубльов 2012, 16–17]. Важко простежити зв’язок між постановою та публікаціями на грузинську тематику в УІЖ, оскільки між ними відрізок часу майже в двадцять років і, практично, ми говоримо про період зовсім іншої історіографічної ситуації, проте основним лейтмотивом публікацій була спільна боротьба українських і грузинських трудящих проти соціального і національного гноблення, роль грузинських більшовиків у революції на теренах України, “соціалістичне змагання” в 1930-ті роки та ін.

Починаючи від XVI (1930 р.) та XVII (1934 р.) з’їздів ВКП (б), на яких проголошувався курс на “злиття націй”, радянським

історикам ставилось завдання показати історичну обумовленість утворення СРСР і наголосити на спільності долі всіх народів, що в ньому проживали, тому важливою стала тема “тісних історичних зв’язків” [Яремчук 2017, 139–140]. Зазвичай ці історичні зв’язки виводились із “сивої давнини” і протягувались крізь віки аж до сучасності. Історію українсько-грузинських відносин у такому ключі було представлено в статті М. В. Церцвадзе “Непорушна дружба грузинського та українського народів” [Церцвадзе 1972], що приурочувалась до 50-річчя Жовтневої революції. Автор відносить початок українсько-грузинських відносин до часів Київської Русі, коли в 1154 р. київський князь Ізяслав Мстиславович одружився з дочкою грузинського царя Деметре I. Згадується також про шлюб між царицею Тамар та Юрієм, сином Андрія Боголюбського. Ця інформація подається як “продумане взаємне прагнення грузинських і руських державних діячів до зміцнення політичних зв’язків між обома державами” [Церцвадзе 1972, 22], не говорячи про те, наскільки ці династичні шлюби були тривалими і корисними. Ще однією важливою ланкою, що поєднувала Грузію і Україну, було запорозьке козацтво. Грузини входили до складу Війська Запорозького і брали участь у визвольній війні українського народу середини XVII ст. Своєю чергою українські козаки брали участь у грузинській визвольній боротьбі проти “османських поневолювачів”. Згадується, що князі Західної Грузії (Гурії) – Гуріелі та Мінгрелії – Дадіані, зацікавлені в послабленні турків, вступали з українськими козаками в переговори, надавали їм гавані, дозволяли селитися на своїх землях. Причина українсько-грузинської дружби в цей час пояснюється тим, що “ненависть в Грузії до Туреччини була настільки сильною, що грузинські діячі не могли відмовитись від встановлення дружніх політичних відносин з українським козацтвом. Зближенню сприяла також релігійна спільність українців та грузинів. З другого боку, українські козаки, які виходили для набігів, так само повинні були шукати на узбережжі Чорного моря друзів, які могли б надати їм притулок” [Церцвадзе 1972, 22]. У наступні століття Україну і Грузію пов’язували діячі культурно-національного відродження. Акцент робився на тому, що грузини високо цінували творчість Тараса Шевченка, а під час відзначення в Грузії 1914 р. 100-річчя з дня народження українського поета представник

національно-визвольного руху, письменник Акакій Церетелі, який особисто знав Шевченка, виголосив промову, в якій закликав українців любити свою батьківщину і мову так, як її любив Шевченко [Церцвадзе 1972, 23]. Наступним об'єднаним пунктом була спільна боротьба українського і грузинського народів проти російського самодержавства. Спільність боротьби полягала в тому, що грузинські революційні діячі брали участь у боротьбі за національне і соціальне визволення на території України, а відповідно українці на території Грузії. Два народи поєднували імена “полум'яних революціонерів” Лаврентія Картвелашвілі, Артема Квінітадзе, Тенгіза Жгенті, Лук'яна Табукашвілі. Окремо згадується про Серго Орджонікідзе, який після революції був направлений в Україну як надзвичайний комісар РРФСР і ЦК партії зі спеціальним завданням і особливими повноваженнями. На цій посаді він “твердо проводив ленінську політику єдності дій партійних і радянських органів, сприяв створенню нового радянського державного апарату, очищенню Рад від контрреволюційних елементів” [Церцвадзе 1972, 24]. Окремо згадується про участь Й. Сталіна в партійному житті українських комуністів: у 1918 р. він став членом ЦК Комуністичної партії України, а у 1920 р. був учасником IV конференції КП(б) України [Церцвадзе 1972, 24]. Зміцненню “братерських зв'язків” сприяло соціалістичне змагання між промисловими підприємствами, сільськогосподарськими колективами, окремими передовиками промислового та сільськогосподарського виробництва. І звичайно, окремою була тема дружби українців і грузинів у роки Великої Вітчизняної війни. Так схематично виглядала історія українсько-грузинських зв'язків. У статті прямо не наголошується про провідну роль російського народу в об'єднанні всіх народів Радянського Союзу і, що цікаво, не говориться про Переяславську Раду 1654 р. і Георгіївський трактат 1783 р., за якими Грузія і Україна відійшли під протекторат Росії. Є тільки одна контекстуальна згадка про святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією.

Проблемі встановлення радянської влади в Грузії і в Україні були присвячені окремі статті Ш. В. Цагайрешвілі [Цагайрешвілі 1967], В. К. Імвадзе, К. С. Шипіцина [Імвадзе, Шипіцин 1967], М. І. Мельника [Мельник 1967]. Головна ідея цих публікацій – братерська допомога представників України в боротьбі

за встановлення влади Рад у Грузії і участь грузинів у встановленні радянської влади в Україні. У контексті українсько-грузинської дружби в роки Другої світової війни написана стаття І. П. Бабалашвілі “Воїни-грузини в боях за Україну в роки Великої Вітчизняної війни” [Бабалашвілі 1969], в якій ідеться про “інтернаціональну єдність Країни Рад”, що стало передумовою перемоги СРСР у боротьбі з фашизмом. Говориться про грузинів у лавах Червоної армії, які брали участь в обороні і звільненні України, діяли в партизанських з’єднаннях Сидора Ковпака та ін. Характерним для таких публікацій було наголошення на героїзмі, що засвідчено нагородженням воїнів-грузинів орденами Богдана Хмельницького та Героя Радянського Союзу.

Цінною з точки зору інформативності є замітка грузинського історика і географа Вахтанга Джаошвілі “Розселення українців на території Грузинської РСР” [Джаошвілі 1970]. Без зайвої радянської патріотики автор викладає фактичний і статистичний матеріал, розповідає про історію розселення українців на території Грузії, кількість населення у різні часи, сфери, в яких були зайняті українці, про асиміляційні процеси в Грузії. Вказується, що грузинські колонії з’явилися на території України значно раніше, ніж українські поселення в Грузії, час появи яких автор відносить до другої половини XIX ст. і пов’язує з остаточним приєднанням Кавказу і його “освоєнням”.

Одним із найбільш упізнаваних символів Грузії і грузинської літератури був Шота Руставелі і його поема “Витязь в тигровій шкурі”. 1966 р. 800-річний ювілей поета відзначався на всесоюзному рівні. У тому ж році в УІЖ з’явилася стаття літературознавця Ш. Я. Вядро “Геній грузинської літератури (до 800-річчя з дня народження Шота Руставелі)” [Вядро 1967]. Дослідник чималу увагу присвятив історії дослідження спадщини поета. Автор відзначив, що серед українців першими почали досліджувати поему Микола Гулак та Олександр Навроцький, який вперше переклав уривок із поеми українською мовою. Але перший повноцінний український переклад “Вепхіс-ткаосані” належить академіку АН УРСР Миколі Бажану. Видання вийшло у світ у 1937 р. і з того часу декілька разів перевидавалося. Щодо самого Руставелі, то його “радянський образ” показово характеризує наступний уривок із цієї статті: “Виступаючи в поемі прибічником сильної,

централізованої держави, гнівно тавруючи іноземних загарбників, Руставелі вустами своїх героїв, особливо Автанділа, висловлює прогресивні для того часу суспільно-політичні ідеї. Він закликає звільнити рабів з неволі, роздати багатства бідним, забезпечити сиріт і вдів, заперечує проти закріпачення жінок, часто без поваги, а іноді й неприхильно відзивається про церковників... Однак це не означає, що в творчості Руставелі, як в його світогляді, немає суперечностей. Геніальний грузинський поет був сином свого часу, і саме з цієї точки зору треба сприймати його творчість. Будучи виразником ідеології панівної верхівки тодішньої Грузії, обстоюючи феодальну державу з централізованою владою, він, зрозуміло, не міг бути послідовним у своїх поглядах” [Вядро 1966, 133]. Ще одним символом грузинської літератури, який якнайкраще вписувався в контекст “віковічної дружби” українського і грузинського народу, був поет Давид Гурамішвілі [Вядро 1967], який більшу частину свого життя провів на Миргородщині. Власне Гурамішвілі, як вважає Ш. Вядро, і заніс в Україну вперше (у XVIII ст.) відомості про Руставелі та його твір [Вядро 1967, 135].

У 1960-х роках вдалося дещо подолати негативні оцінки творчості Агатангела Кримського – про нього почали писати без ідеологічних звинувачень і почали публікувати деякі праці вченого [Яремчук 2018]. Віталій Сарбей опублікував статтю про А. Кримського і його взаємини з професором грузинської словесності в Лазаревському інституті східних мов Олександром Хаханашвілі [Сарбей 1967]. Власне, будучи учнем останнього, в Лазаревському інституті А. Кримський вивчив грузинську мову, і, незважаючи на спеціалізацію в сфері історії та мови тюрксько-мусульманського Сходу, разом з тим набув досить ґрунтовних знань з історії Грузії та її культури. О. Хаханашвілі активно підігрівав грузинознавчі інтереси А. Кримського, який з 1898 р. почав працювати на посаді доцента, а згодом професора арабської словесності. Однак більше уваги в статті В. Сарбея приділено не стільки Кримському як кавказознавцю і грузинським мотивам його творчості, скільки важливості дружби між Хаханашвілі і Кримським, через яку в українське культурне середовище почали потрапляти відомості про Грузію, а в грузинське про Україну.

1967 р. в 3-му номері УІЖ з’явилась спільна стаття українських істориків Миколи Котляра та Володимира Панібудьласки, присвячена історії вивчення українсько-грузинських зв’язків в українській радянській історичній науці [Котляр, Панібудьласка 1967]. Автори відзначали, що історія Грузії недостатньо висвітлювалася в українській історичній літературі дожовтневого періоду. На початку свого розвитку осторонь цього питання стояла і українська радянська історіографія [Котляр, Панібудьласка 1967, 75]. Вперше розробку тематики з історії Грузії розпочала Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства (ВУНАС), заснована в 1926 р. Вона у 1927–1931 рр. видавала журнал “Східний світ” (із шостого номеру 1930 р. “Червоний Схід”), на сторінках якого друкувалися статті з історії, археології, економіки, етнографії та мистецтвознавства Грузії. Автори статті подають короткий огляд вміщених у друкованому органі ВУНАС публікацій А. Потапова, Т. Івановської, Д. Гордєєва, М. Полієвктова, О. Лодиженського, П. Маненка. Наступний блок – це праці з історико-партійної тематики, революції, соціалістичного будівництва, історії комуністичної партії, “непорушної віковичної дружби” і т. ін., огляд яких складає основу статті. Окремий акцент робиться на виході у світ “Української радянської енциклопедії”, на сторінках якої, як зазначали автори, значне місце відведено історії, економіці і культурі Грузії. Більшість статей з грузинської тематики написані авторами з Грузії, але деяка частина матеріалів підготовлена українськими вченими. У цьому контексті згадується Леонід Владич, який написав розділ “Архітектура” у великому нарисі “Грузинська Радянська Соціалістична Республіка” [Котляр, Панібудьласка 1967, 78]. Чималу увагу автори присвятили культурним і літературним взаєминам між Україною і Грузією. Разом із тим, відзначається певна одноманітність публікацій, які мало не всі присвячені окремим діячам грузинської культури, написані до ювілею того чи іншого письменника чи художника, не пов’язані між собою і позбавлені узагальнень. Пальму першості в дослідженні творчості Шота Руставелі дослідники, зрозуміло, віддають Миколі Бажану. Дослідження творчості іншого “культового” грузинського поета Давида Гурамішвілі належить літературознавцю Дмитру Косарику. До досліджених аспектів українсько-грузинських стосунки автори відносять дружбу українського і

грузинського народів у роки останньої передвоєнної п'ятирічки, а також студії про культурні зв'язки обох народів, наводячи як приклад працю “Братерство народів – братерство культур” за редакцією Максима Рильського. Підсумовуючи, М. Котляр і В. Панібудьласка твердять, що “білих плям” у дослідженні українсько-грузинських стосунків ще достатньо. Відзначається відсутність праць, в яких всебічно була б представлена участь грузинів у боротьбі за Радянську владу в Україні. Як можна зрозуміти, пріоритетними для авторів цієї публікації були дослідження діяльності “видатних діячів” Комуністичної партії – вихідців із Грузії, що працювали на території України і про яких в українській радянській історіографії не було “грунтовних наукових розробок”. Інша “важлива прогалина” – дослідження “українсько-грузинської дружби в роки війни”. Автори статті приходять до ще одного цікавого висновку: “грузинські дослідники набагато частіше виступають в українських виданнях, ніж їх українські колеги – у грузинських”.

Окремо варто згадати про те, що огляди всіх трьох сесій українсько-грузинських істориків публікувалися в журналі [Дмитрієнко, Жужунадзе 1967; Лугова 1969; Панібудьласка 1972]. Частина виголошених доповідей і промов (як наприклад доповідь Віталія Сарбея про А. Кримського і О. Хаханашвілі) публікувалися в УІЖ. Поза тим, окремо був висвітлений огляд грузинської історіографії, що стосувався тематики “50-річчя Великого Жовтня” [Дмитрієнко, Тимченко 1967]. Час від часу на грузинські видання публікувалися рецензії українських істориків [Дмитрієнко, Тимченко 1967; Симоненко, Табачник 1987].

Проаналізувавши опубліковані матеріали, можна ствердити, що образ Грузії на сторінках УІЖ був надзвичайно невиразний і фрагментарний. Історія країни з дуже давньою історією та культурою розглядалася виключно через призму українсько-грузинських братерських відносин, які виводились із часів Київської Русі і взаємин грузинів із запорозькими козаками. Основний акцент робився на спільній боротьбі проти самодержавства, революційній боротьбі, соціалістичному змаганні, та періоді “Великої Вітчизняної війни”. За цими темами ховалась “справжня” історія Грузії. Публікації з'являлися на тлі сесій українсько-грузинських істориків, проте до друку в журнал не потрапляли статті на менш

політично “актуальні” теми, як, скажімо, повідомлення Ярослава Ісаєвича на першій сесії 1967 р. про маловідоме джерело початку XVI ст. “Опис або щоденник заморської подорожі в Єгипет, до гори Синай, у святу землю і, зрештою в Сирію”, що містить цікаві відомості про Грузію, чи доповідь Федора Шевченка “Грузини у війську запорізькому” [Дмитрієнко, Жужунадзе 1967]. Натомість, в УІЖ публікувалися статті, які сприяли уодноманітненню історії Грузії з історією України, коли наголошувалися тези про “спільність”, “віковічну дружбу” і т. ін. Символами “грузинськості” виступали постаті Шота Руставелі та Давида Гурамішвілі, однак і вони мали свою підтасовану до загального образу інтерпретацію. Радянськими істориками повинні були вивчатися закономірності розвитку дружби, яка склалась у віковічній боротьбі проти соціального і національного гніту [Котляр, Панібудьласка 1967]. Однак вперше в історії української історіографії грузинська тематика була розглянута на рівні відносин двох республік. Для того, щоб доповнити образ Грузії в окреслену добу, потрібно окреме дослідження присвятити опублікованим матеріалам українсько-грузинських сесій істориків.

СКОРОЧЕННЯ

УІЖ – Український історичний журнал. Київ.

ЛІТЕРАТУРА

Бабалашвілі І. П. Воїни-грузини в боях за Україну в роки Великої Вітчизняної війни // **УІЖ**. 1969. № 10.

Вядро Ш. Я. Геній грузинської літератури. До 800-річчя з дня народження Ш. Руставелі // **УІЖ**. 1966. № 9.

Вядро Ш. Я. Творець “Давитіані”. До 175-річчя з дня смерті Давида Гурамішвілі // **УІЖ**. 1967. № 8.

Джаошвілі В. Ш. Розселення українців на території Грузинської РСР // **УІЖ**. 1970. № 1.

Дмитрієнко М., Жужунадзе Р. Об’єднана наукова сесія з історії українсько-грузинських відносин. Тбілісі // **УІЖ**. 1967. № 7.

Дмитрієнко М., Тимченко Ж. Грузинські історики до 50-річчя Великого Жовтня // **УІЖ**. 1967. № 2.

Імвадзе В. К., Шипіцин К. С. Сини Грузії в боротьбі за владу Рад на Україні // **УІЖ**. 1967. № 3.

Колесник І. Українське історієписання 1960–1980-х рр.: культурні розриви та метаморфози // **Світло й тіні українського радянського історієписання**. Київ, 2015.

Котляр М. Ф., Панібудьласка В. Ф. Питання українсько-грузинських історичних зв'язків в українській радянській історіографії // **УІЖ**. 1967. № 3.

Лугова О. Друга наукова українсько-грузинська сесія // **УІЖ**. 1969. № 8.

Матиашвили А. Г. Дружба и братское сотрудничество украинского и грузинского народов в период Великой Отечественной войны, 1941–1945 гг. Тбилиси: Сабчота сакартвело, 1986. Рец. Симоненко Р. Г., Табачник Д. В. Нове дослідження з історії братерських зв'язків // **УІЖ**. 1987. № 7.

Махарадзе Н. Б. Победа социалистической революции в Грузии. Тбилиси: Сабчота-Сакартвело, 1965. Рец. Дмитрієнко М. Ф., Тимченко Ж. П. // **УІЖ**. 1967. № 3.

Мельник М. Слово про полум'яного більшовика Лукіана Табукашвілі // **УІЖ**. 1967. № 3.

Історіографічний словник. Харків, 2004.

Панібудьласка В., Тівадзе Т. Ц. Наукова конференція в Батумі, присвячена 50-річчю утворення СРСР // **УІЖ**. 1972. № 9.

Рубльов О. С. “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту Історії України Академії Наук УРСР”, постанова ЦК КП(б)У від 29 серпня 1947 р. // **Енциклопедія Історії України**. Київ, 2012.

Сарбей В. А. Ю. Кримський та О. С. Хаханашвілі // **УІЖ**. 1967. № 3.

Удод О. Історія історичної науки в Україні: проблеми дисциплінарної структури та предметної області досліджень // **Академічні й доакадемічні образи української історіографії**. Київ, 2012.

Цагарейшвілі Ш. В. З історії встановлення радянської влади у Грузії // **УІЖ**. 1967. № 9.

Церцвадзе М. В. Непорушна дружба грузинського та українського народів // **УІЖ**. 1972. № 9.

Яремчук В. **Образи історії української історіографії в історичній науці України середини 1950-х – початку 1970-х років**.

2008. URL: <http://history.org.ua/JournALL/graf/18/6.pdf> (дата звернення: 01.03.2018).

Яремчук В. **Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби.** Острог, 2009.

Яремчук В. **Українська історіографія: суспільно-політична історія. Посібник.** Острог, 2017.

REFERENCES

Babalashvili I. P. (1969), “Voyiny-hruzyny v boyakh za Ukrainu v roky Velykoyi Vitchyznyanoi viyny”, *UIZh*, No. 10, pp. 89–92. (In Ukrainian).

Vyadro Sh. Ya. (1966), “Heniy hruzyns’koyi literatury. Do 800-ri-chchya z dnya narodzhennya Sh. Rustaveli”, *UIZh*, No. 9, pp. 33–6. (In Ukrainian).

Vyadro Sh. Ya. (1967), «Tvorets’ “Davytiani”. Do 175-richchya z dnya smerti Davyda Huramishvili», *UIZh*, No. 8, pp. 125–7. (In Ukrainian).

Dzhaoshvili V. Sh. (1970), “Rozselennya ukrayintsiv na terytoriyi Hruzyns’koyi RSR”, *UIZh*, № 1, pp. 104–8. (In Ukrainian).

Dmytriyenko M. and Zhuzhunadze R. (1967), “Obyednana nauko-va sesiya z istoriyi ukrayins’ko-hruzyns’kykh vidnosyn, Tbilisi”, *UIZh*, No. 7, pp. 156–8. (In Ukrainian).

Dmytriyenko M. and Tymchenko Zh. (1967), “Hruzyns’ki isto-ryky do 50-richchya Velykoho Zhovtnya”, *UIZh*, No. 2, p. 159. (In Ukrainian).

Imvdadze V. K. and Shypitsyn K. S. (1967), “Syny Hruziyi v borot’-bi za vladu Rad na Ukrayini”, *UIZh*, No. 3, pp. 84–9. (In Ukrainian).

Kolesnyk I. (2015), “Ukrayins’ke istoriyepysannya 1960–1980-kh rr.: kul’turni rozryvy ta metamorfozy”. *Svitlo y tini ukrayins’koho radyans’koho istoriopyssannya*, Institut istorii Ukrainy NANU, Kyiv, pp. 169–76. (In Ukrainian).

Kotlyar M. F. and Panibud’laska V. F. (1967), “Pytannya ukrayin-s’ko-hruzyns’kykh istorychnykh zv’yazkiv v ukrayins’kiy radyans’kiy istoriografii”, *UIZh*, No. 3, pp. 75–83. (In Ukrainian).

Luhova O. (1969), “Druha naukova ukrayins’ko-hruzyns’ka sesi-ya”, *UIZh*, No. 8, pp. 154–5. (In Ukrainian).

Matiashvili A. G. (1987), “Druzhiba i bratskoye sotrudnichestvo ukraïnskogo i gruzinskogo narodov v period Velikoy Otechestvennoy

voyny, 1941–1945 gg., Tbilisi: Sabchota sakartvelo, 1986. Rets. Simonenko R. G., Tabachnik D. V. Nove doslidzhennya z istorii braters'kikh zv'yazkiv", *UIZh*, No. 7, pp. 143–5. (In Ukrainian).

Makharadze N. B. (1967), "Pobeda sotsialisticheskoy revolyutsii v Gruzii, Tbilisi: Sabchota-Sakartvelo, 1965. Rets. Dmitriyenko M. F., Timchenko Zh. P.", *UIZh*, No. 3, pp. 149–50. (In Russian).

Mel'nyk M. (1967), "Slovo pro polumyanoho bil'shovyka Lukiana Tabukashvili", *UIZh*, No. 3, pp. 90–1. (In Ukrainian).

Istoriografichnyy slovnyk (2004), Skhidno-rehional'nyy tsestr humanitarno-osvitnikh initsiatyv, Kharkiv, pp. 179–82. (In Ukrainian).

Panibud'laska V. and Tivadze T. Ts. (1972), "Naukova konferentsiya v Batumi, prysvyachena 50-richchyu utvorenniya SRSR", *UIZh*, No. 9, pp. 146–7. (In Ukrainian).

Rubl'ov O. S. (2012), "Pro politychni pomylky i nezadovil'nu robotu Instytutu Istoriyi Ukrayiny Akademiyi Nauk URSS", postanova TsK KP(b)U vid 29 serpnia 1947 r., *Entsyklopediya Istoriyi Ukrayiny*, Naukova dumka, Kyiv, pp. 16–7. (In Ukrainian).

Sarbey V. A. (1967), "Yu. Kryms'kyy ta O. S. Khakhanashvili", *UIZh*, No. 3, pp. 92–7. (In Ukrainian).

Udod O. (2012), "Istoriya istorichnoyi nauky v Ukrayini: problemy dystyplinarnoyi struktury ta predmetnoyi oblasti doslidzhen", *Akademichni y doakademichni obrazy ukrayins'koyi istoriografii*, Kyiv, pp. 7–26. (In Ukrainian).

Tsahareyshvili Sh. V. (1967), "Z istoriyi vstanovlennya radyans'koyi vlady u Hruzii", *UIZh*, No. 9, pp. 97–8. (In Ukrainian).

Tsertsvadze M. V. (1972), "Neporushna druzhba hruzyns'koho ta ukrayins'koho narodiv", *UIZh*, No. 9, pp. 21–7. (In Ukrainian).

Yaremchuk V. (2008), "Obrazy istoriyi ukrayins'koyi istoriografii v istorichniy natsi Ukrayiny seredyny 1950-kh – pochatku 1970-kh rokiv", available at: <http://history.org.ua/Journ ALL/graf/18/6.pdf> (accessed 01.03.2018). (In Ukrainian).

Yaremchuk V. (2009), *Mynule Ukrayiny v istorichniy natsi URSS pislyastalins'koyi doby*, Vyd-vo Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya", Ostroh. (In Ukrainian).

Yaremchuk V. (2017), *Ukrayins'ka istoriografiya: suspil'no-politychna istoriya*, posibnyk, Vyd-vo Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya", Ostroh. (In Ukrainian).

Б. С. Новак

**ОБРАЗ ГРУЗІЇ НА СТОРІНКАХ
“УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ЖУРНАЛУ”
В ПІСЛЯСТАЛІНСЬКУ ДОБУ**

У цьому дослідженні зосереджено увагу на грузинських сюжетах, які потрапили до “Українського історичного журналу” (УІЖ) в радянський період, і зроблено спробу сконструювати образ цієї закавказької країни, який постав в українській історіографії післясталінської доби. “Зріз” публікацій (15), присвячених “грузинській” тематиці в офіційному друкованому органі істориків радянської України з 1966 по 1972 р. дає змогу отримати узагальнююче уявлення про Грузію, яке існувало в українській радянській історіографії у вказаний період. Джерельною базою дослідження стали публікації як українських, так і грузинських авторів (не завжди істориків), що стосуються різноманітної проблематики (не завжди безпосередньо історичної). Проаналізовано статті, замітки, огляди та рецензії, присвячені українсько-грузинським історичним і культурним зв’язкам, важливим подіям “спільної” історії, а також окремим персоналіям та проблемам історіографії. Автор приходять до висновку, що образ Грузії на сторінках УІЖ було змальовано надзвичайно невиразно та фрагментарно. Головними темами згаданих публікацій були: спільна боротьба грузинського і українського народів проти самодержавства, революційна боротьба, соціалістичні змагання 30-х рр. та, звичайно, “Велика Вітчизняна війна”. Символами “грузинськості” виступали постаті Шота Руставелі та Давида Гурамішвілі, однак і вони мали свою підтасовану до загального образу інтерпретацію. Радянськими істориками повинні були вивчатись закономірності розвитку дружби, яка склалась у віковичній боротьбі проти соціального і національного гніту. В УІЖ публікувалися матеріали, котрі йшли в руслі концепцій напередвизначеності, зумовленості існування СРСР, вікопомної дружби тощо. Історія Грузії на сторінках українського періодичного друку представлена виключно крізь призму українсько-грузинських братерських відносин, які виводилися з часів Київської Русі та взаємин грузинів із Запорозькими козаками. Автор не оминає і той факт, що грузинські дослідники набагато частіше виступають в українських виданнях, ніж їхні українські колеги. Однак вперше в історії української історіографії українсько-грузинські стосунки розглядалися на рівні відносин двох республік, а в самих публікаціях вкрай рідко вказується на провідну роль російського народу в “дружній” сім’ї народів СРСР.

Ключові слова: Грузія, історіографія, Український історичний журнал, образ

Б. С. Новак
**ОБРАЗ ГРУЗИИ НА СТРАНИЦАХ
“УКРАИНСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА”
В ПОСЛЕСТАЛИНСКИЙ ПЕРИОД**

В этом исследовании сосредоточено внимание на грузинских сюжетах, которые попали в “Украинский исторический журнал” (УИЖ) в советский период и сделана попытка сконструировать образ этой закавказской страны, который появился в украинской историографии в после-сталинский период. “Срез” публикаций (15), посвященных “грузинской” тематике в официальном печатном издании историков советской Украины с 1966 по 1972 г., позволяет получить обобщающее представление о Грузии, которое существовало в украинской советской историографии в указанное время. Источниковой базой исследования стали публикации как украинских, так и грузинских авторов (не всегда историков), касающиеся разнообразной проблематики (не всегда непосредственно исторической). Проанализированы статьи, заметки, обзоры и рецензии, посвященные украинско-грузинским историческим и культурным связям, важным событиям “общей” истории, а также отдельным персоналиям и проблемам историографии. Автор приходит к выводу, что образ Грузии на страницах УИЖ был очень невнятным и фрагментарным. Главными темами упомянутых публикаций были: совместная борьба грузинского и украинского народов против самодержавия, революционная борьба, социалистические соревнования 30-х гг. и, конечно, “Великая Отечественная война”. Символами “грузинскости” выступали фигуры Шота Руставели и Давида Гурамишвили, однако и они имели свою подгасованную к общему образу интерпретацию. Советскими историками должны были изучаться закономерности развития дружбы, которая сложилась в вековой борьбе против социального и национального гнета. В УИЖ публиковались материалы, которые шли в русле концепций предопределенности, обусловленности существования СССР, памятной дружбы и тому подобное. История Грузии на страницах украинского издания представлена исключительно сквозь призму украинско-грузинских братских отношений, которые выводились со времен Киевской Руси и взаимоотношений грузин с запорожскими казаками. Автор не обходит тот факт, что грузинские исследователи гораздо чаще выступают в украинских изданиях, чем их украинские коллеги. Однако впервые в истории украинской историографии украинско-грузинские отношения рассматривались на уровне отношений двух республик, а в самих публикациях крайне редко указывается на ведущую роль русского народа в “дружественной” семье народов СССР.

Ключевые слова: Грузия, историография, Украинский исторический журнал, образ

Стаття надійшла до редакції 04.01.2019